

یک مؤسسه جغرافیای بایش از نیم قرن سابقه

گفت‌وگو با دکتر مهران مقصودی
رئیس مؤسسه جغرافیای دانشگاه تهران



محمد دشتی

اشاره

دکتر مهران مقصودی، دانشیار دانشگاه تهران، از سال ۱۳۶۳ در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در دانشگاه تهران درس خوانده و تخصصش در ژئومورفولوژی است. وی که تا سال ۱۳۹۰ مسئول دفتر آموزش‌های آزاد دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران بوده، از سال ۱۳۹۱ ریاست مؤسسه جغرافیای دانشگاه تهران را برعهده گرفته است. در گفت‌وگویی که می‌خوانید، سابقه، جایگاه و فعالیت‌های این مؤسسه را با آقای دکتر مقصودی به بحث نشستیم.

کلیدواژه‌ها: مؤسسه جغرافیا، دانشگاه تهران، ژئومورفولوژی، اطلس اقلیمی، آموزش جغرافیا

بدری و دکتر کرامت‌اله زیاری ریاست مؤسسه را برعهده داشتند. بعد از یک دوره فترت در فعالیت‌های مؤسسه که به دلیل تأسیس دانشکده جغرافیا به وجود آمد، مؤسسه جغرافیا مجدداً فعالیت خود را از سال ۱۳۸۴ آغاز کرد و در حال حاضر نیز بنده این افتخار را دارم که عهده‌دار این مسئولیت باشم. به منظور پاسخ‌گویی به نیازهای کنونی، ساختار تشکیلاتی جدیدی برای آن در نظر گرفته شده است. بر این اساس، مؤسسه شامل هشت گروه پژوهشی است که عبارت‌اند از:

۱. گروه پژوهشی مطالعات و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای؛
۲. گروه پژوهشی مطالعات و برنامه‌ریزی روستایی و عشایری؛
۳. گروه پژوهشی مطالعات محیطی و ارزیابی توان اکولوژیک؛

● بیش از نیم قرن از تشکیل مؤسسه جغرافیای دانشگاه تهران می‌گذرد. لطفاً از سابقه راه‌اندازی، مسئولان مؤسسه از آغاز تا کنون، سیر اقدامات و تحولات آن و فعالیت‌های جاری مؤسسه سخن بگویید.

مؤسسه جغرافیای دانشگاه تهران در سال ۱۳۳۶ به‌عنوان دومین مؤسسه تحقیقاتی این دانشگاه راه‌اندازی شد و اساس‌نامه آن در جلسه مورخ ۱۳۴۰/۴/۲۱ شورای دانشگاه به تصویب رسید. شادروان دکتر مسعود کیهان، اولین رئیس مؤسسه بودند و پس از ایشان به ترتیب آقایان مرحوم دکتر احمد مستوفی، مرحوم دکتر ابراهیم جعفرپور، مرحوم دکتر شاپور گودرزی‌نژاد، دکتر سیدرحیم مشیری، دکتر رحمت‌ا... فرهودی، دکتر سیدعلی



دکتر سیدعلی بدری



دکتر کرامتاله زیاری

شادروان دکتر مسعود کیهان، اولین رئیس مؤسسه بودند و پس از ایشان به ترتیب آقایان مرحوم دکتر احمد مستوفی، مرحوم دکتر ابراهیم جعفرپور، مرحوم دکتر شاپور گودرزی نژاد، دکتر سیدرحیم مشیری، دکتر رحمتا... فرهودی، دکتر سیدعلی بدری و دکتر کرامتاله زیاری ریاست مؤسسه را برعهده داشتند

گزارش‌های تحقیقاتی؛

- همکاری علمی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی با سازمان‌های دولتی و غیردولتی داخلی و خارجی؛
- برگزاری کارگاه‌های تخصصی و دوره‌های آموزشی غیررسمی؛
- فراهم آوردن زمینه لازم برای انجام فعالیت‌های پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی.

● آیا مؤسسه سابقه فعالیت‌های برون مرزی هم دارد؟ در چه زمینه‌ای؟ در حال حاضر این فعالیت‌ها در چه وضعیتی هستند؟

مؤسسه تفاهم‌نامه‌هایی با دانشگاه‌های خارجی داشته است. همکاری آن با دانشگاه کان فرانسه به برگزاری کارگاه‌ها و کنفرانس‌هایی در داخل و خارج از کشور انجامیده است. دیگر فعالیت‌ها و اقدامات انجام شده در ارتباط با مؤسسات و نهادهای خارجی مؤسسه به شرح زیرند:

- برگزاری سه نشست علمی پیرامون «بررسی نقش مذهب در مدیریت بحران» با حضور کارشناسان مجامع داخلی و دانشگاه یورک کانادا؛

- برگزاری کارگاه تخصصی «کارگاه آموزشی کار توماتیک (ترسیم آماری با کامپیوتر)» به همت استاد و پژوهشگر مرکز مطالعات علمی فرانسه (CNRS)، دوشنبه مورخ ۸۵/۱۱/۳۰ ساعت ۱۶/۳۰-۱۴؛

- برگزاری کارگاه آموزشی «شبیه‌سازی آلودگی هوا با



استفاده از مدل‌های عددی» به همت دکتر پیمان زواررض، عضو هیئت علمی دانشگاه کانتر بوری نیوزیلند و عضو هیئت

- ۴. گروه پژوهشی سنجش از دور و GIS؛
- ۵. گروه پژوهشی مخاطرات طبیعی و انسانی؛
- ۶. گروه پژوهشی مطالعات ژئوپلیتیکی؛
- ۷. گروه پژوهشی مطالعات و برنامه‌ریزی آمایش سرزمین؛
- ۸. گروه پژوهشی مدیریت و برنامه‌ریزی کلان‌شهر تهران.

● اهداف اصلی مؤسسه جغرافیای دانشگاه تهران چیست و تا چه حد توانسته است بدان‌ها جامه عمل بپوشاند؟

- عمده‌ترین اهداف این مؤسسه که اکنون نیز به دنبال عملیاتی شدن آن‌ها هستیم، عبارت‌اند از:
- انجام طرح‌های تحقیقاتی؛
- ایجاد و پشتیبانی پایگاه اطلاعاتی مؤسسه در شبکه اطلاع‌رسانی جهانی (اینترنت)؛
- تجهیز و تقویت پایگاه اطلاعات جغرافیایی، آزمایشگاه و



دکتر کرامتاله فرهودی



دکتر سیدرحیم مشیری

- مرکز اسناد و مدارک علمی؛
- راه‌اندازی ایستگاه‌های پژوهش برای مطالعات جغرافیایی در سطح کشور؛
- ایران‌شناسی و انجام مطالعات در زمینه شناخت کشورهای منطقه و جهان؛
- انجام تحقیقات مشترک با مؤسسات پژوهشی داخلی و خارجی؛
- همکاری با پژوهشگران داخلی و خارجی یا انجمن‌ها و مراکز تحقیقاتی و علمی؛
- برگزاری نشست‌های تخصصی، گردهمایی‌ها، کنفرانس‌ها و سخنرانی‌های علمی داخلی و خارجی؛
- توسعه و ترویج فناوری‌های نوین در مطالعات جغرافیایی؛
- انتشار اطلس، نشریات علمی-تخصصی، کتاب‌ها و



مرحوم دکتر مسعود کیهان

● حاصل فعالیت‌های مؤسسه برای علم جغرافیا در ایران و جهان و همچنین برای جامعه جغرافیادانان ایران چیست؟ توضیح بفرمایید.

مؤسسه جغرافیا از بدو تأسیس روی طرح‌ها و پروژه‌های پژوهشی تمرکز پیدا کرده است. مهم‌ترین فعالیت‌های مؤسسه در این بخش به شرح زیرند:

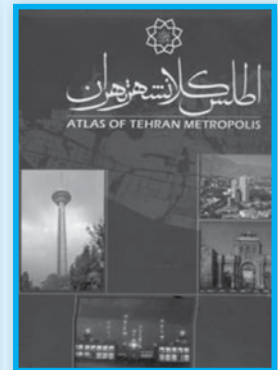
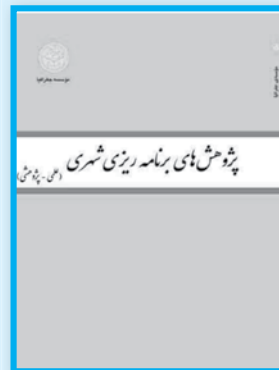
- طرح پژوهشی دشت لوت با همکاری سازمان ملی تحقیقات علمی فرانسه از سال ۱۳۴۷ تا سال ۱۳۵۳ که به انتشار چندین گزارش پژوهشی انجامیده است. این گزارش‌ها در سایت نشریات دانشگاه تهران قابل دسترسی هستند؛
- طرح تدوین اطلس اقلیمی ایران با همکاری سازمان

مؤسسه تفاهم‌نامه‌هایی با دانشگاه‌های خارجی داشته است. همکاری آن با دانشگاه کان فرانسه به برگزاری کارگاه‌ها و کنفرانس‌هایی در داخل و خارج از کشور انجامیده است

- هواشناسی (شامل ۲۳ نقشه و نمودار، ۱۳۴۰) (اولین بار در ایران)؛
- طرح اطلس تاریخی ایران (شامل ۲۸ قطعه نقشه تاریخی ایران در ادوار مختلف، ۱۳۵۰) (اولین بار در ایران)
- طرح اطلس شیب ایران (شامل مساحی و پلان‌متری ۱۰۹ برگ نقشه، ۱۳۶۴) (اولین بار در ایران)؛
- طرح اطلس سطوح ارتفاعی ایران (اولین بار در ایران)؛
- طرح نظام نام‌نگاری اسامی جغرافیایی ایران (اولین بار در ایران)؛
- طرح پراکندگی جغرافیایی ریگزارهای مهم ایران (شامل ۴۰۰ نقشه از ریگزارها در مقیاس ۱:۵۰۰۰۰ و ۱:۲۵۰۰۰۰) (اولین بار در ایران)؛
- طرح بررسی توان‌های محیطی در نواحی مختلف جغرافیایی ایران؛ گزارش اول: ناحیه ساحلی جنوب (۱۳۷۹) (اولین بار در ایران)؛



مرحوم دکتر احمد مستوفی



علمی وابسته مؤسسه جغرافیا، با همکاری معاونت پژوهش و فناوری دانشکده جغرافیا، ۲۰ تا ۲۵ فروردین ۱۳۸۶؛

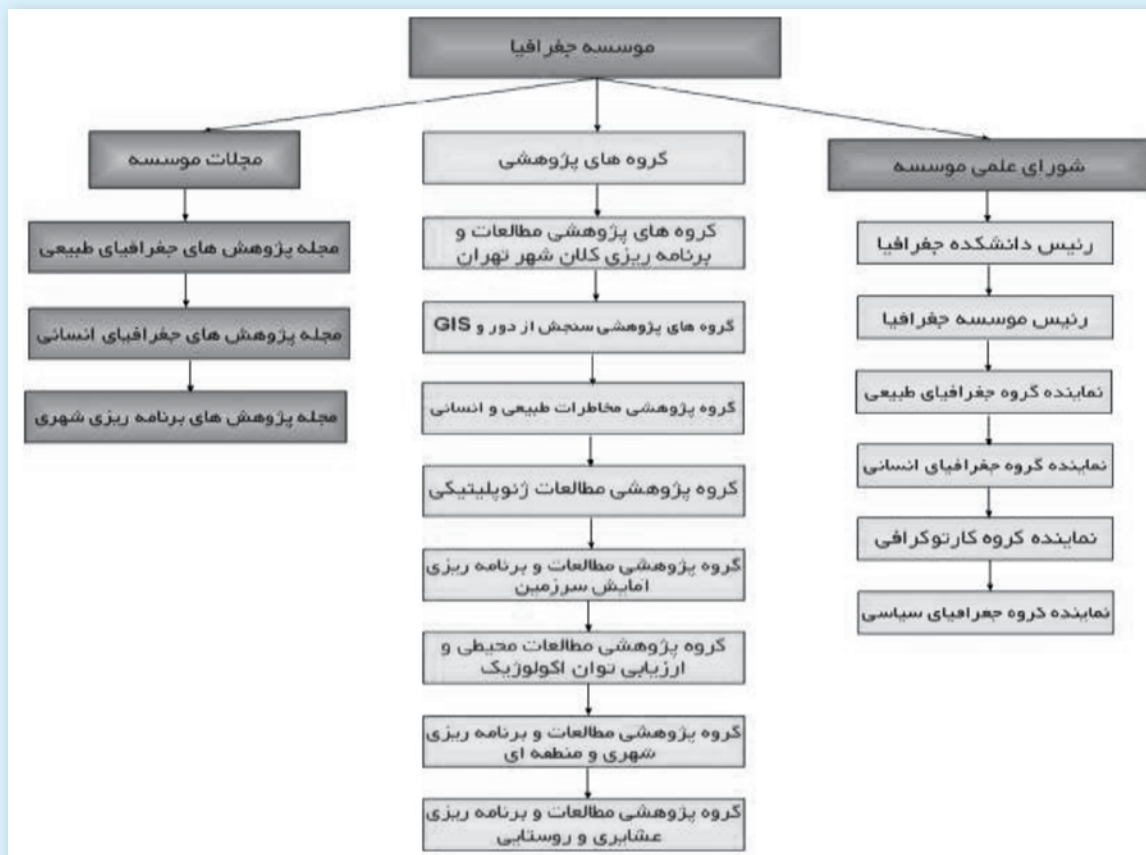
- برگزاری کارگاه آموزشی «کار توماتیک با استفاده از نرم‌افزار فیلکارتو» به همت جناب آقای برنارد هورکاد، استاد جغرافیا و پژوهشگر مرکز مطالعات علمی فرانسه (CNRS)، چهارشنبه مورخ ۵ تیرماه و شنبه مورخ ۸ تیرماه، ۱۳۸۷.

- جغرافیای اجتماعی فرانسه در ابتدای قرن بیست و یکم؛ سخنران مدعو؛ آقای دکتر رابرت ارن از دانشگاه کان فرانسه، ۲۳ آبان ۱۳۸۵، ساعت ۱۱/۳۰ - ۱۰/۰، تالار کمال، دانشکده ادبیات دانشگاه تهران؛

- تنظیم فضاهای زیستی در جلگه گیلان؛ سخنران مدعو؛ آقای دکتر کریستین برومبیرزه، رئیس انجمن ایران‌شناسی فرانسه، ۲۷ آذرماه ۱۳۸۶، ساعت ۱۷ - ۱۵/۳۰، تالار اجتماعات، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران؛

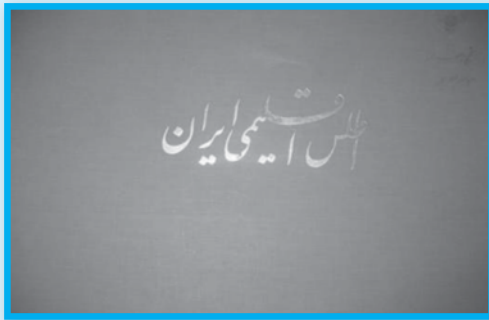
- فرم شهری و الگوهای ارتباطی؛ مطالعه موردی: آمریکای شمالی؛ سخنران مدعو؛ آقای دکتر علی مدرس، استاد دانشگاه کالیفرنیا شمالی آمریکا، ۲۵ آذرماه ۱۳۸۷، ساعت ۱۰ تا ۱۲، تالار اجتماعات، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران؛

- وضعیت جغرافیا در دانشگاه‌های آمریکا؛ سخنران مدعو؛ آقای دکتر علی مدرس؛ استاد دانشگاه کالیفرنیا شمالی آمریکا، ۲ دی‌ماه ۱۳۸۷، ساعت ۱۰ تا ۱۲، تالار اجتماعات، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران.



طالقان (استان تهران) (اولین بار در ایران)؛
 - سنجش درجه توسعه یافتگی استان های کشور با استفاده از تحلیل تاکسونومی (اولین بار در ایران)؛
 - سنجش درجه توسعه یافتگی نواحی روستایی شهرستان سنندج با استفاده از GIS (اولین بار در ایران)؛
 - طرح «تدوین برنامه راهبردی توسعه کالبدی روستاهای کشور»، کارفرما: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، اعتبار ۱۳۴۰ میلیون ریال (اولین بار در ایران)؛
 - طرح «پایگاه داده های محیطی و مدیریت بحران کشور»، کارفرما: جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی، اعتبار مصوب از محل بند دال تبصره ۴۵ مبلغ ۶۸۳ میلیون ریال (در حال اجرا) (اولین بار در ایران)؛
 - طرح «اطلس کلان شهر تهران»، کارفرما: مرکز اطلاعات جغرافیایی شهر تهران (شهرداری تهران)، اعتبار ۳۶۰۰ میلیون ریال (اولین بار در ایران)؛
 - طرح «اطلس تحلیلی مناطق روستایی کشور»، کارفرما: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در قالب برنامه جندی شاپور (موافقت نامه بین وزارت علوم ایران و فرانسه) (در حال اجرا) (اولین بار در ایران)؛
 - طرح «مدیریت راهبردی سکونتگاه های غیررسمی»، کارفرما: شرکت مادر تخصصی عمران بهسازی شهری ایران

- طرح ژئومورفولوژی دره اهر؛
 - طرح بارندگی مؤثر ایران (اولین بار در ایران)؛
 - طرح مطالعه اقلیمی خشکی و خشک سالی ها و بیلان آبی خوزستان (اولین بار در ایران)؛
 - طرح مطالعه اقلیم استان هرمزگان (شناخت خشکی و خشک سالی ها) (اولین بار در ایران)؛
 - طرح مطالعه اقلیمی نائین تا کرمان (اولین بار در ایران)؛
 - طرح مطالعه اقلیمی خشکی و خشک سالی ها در سیستان و بلوچستان؛
 - طرح مطالعه کویر کبودان (اولین بار در ایران)؛
 - طرح زمین شناسی دره رهنق (اولین بار در ایران)؛
 - طرح مطالعه اقلیم اردستان (اولین بار در ایران)؛
 - طرح تحقیقاتی جغرافیای ناحیه ای قروه، بیجار و دیوان دره (اولین بار در ایران)؛
 - بررسی تحول الگوی استقرار جمعیت روستایی در استان سمنان (اولین بار در ایران)؛
 - ارزیابی سیاست ها، خط مشی ها و برنامه های عمران روستایی در ایران (اولین بار در ایران)؛
 - بررسی و تحلیل نظام برنامه ریزی روستایی در ایران (اولین بار در ایران)؛
 - بررسی روند ایجاد و گسترش خانه های دوم در ناحیه



مرحوم دکتر ابراهیم جعفرپور



مرحوم دکتر شاپور گودرزی‌نژاد

(برای اولین بار در ایران)؛

- طرح «چشم‌انداز و ارائه برنامه پنج‌ساله شهرداری شهر کرد»؛

- طرح «تهیه نقشه یک یکم فرهنگی، نمونه موردی: منطقه ۱۱ شهر تهران»؛

- طرح «تهیه نقشه یک یکم فرهنگی، نمونه موردی: منطقه ۳ شهر تهران».

● با توجه به طیف مخاطبان مجله رشد آموزش جغرافیا (معلمان، دانشجویان مرتبط در دانشگاه فرهنگیان، صاحب‌نظران و اساتید مراکز علمی و دانشگاهی) چه توصیه‌ای برای بهره‌گیری از خدمات این مؤسسه از سوی ایشان دارید؟

مؤسسه جغرافیا در حال حاضر سه مجله پژوهشی به زبان فارسی منتشر می‌کند و قصد انتشار دو مجله به زبان انگلیسی را نیز دارد. این مجلات برای مخاطبان محترم مجله رشد آموزش جغرافیا هم مناسب‌اند و این عزیزان می‌توانند مجلات مورد نظر را از طریق لینک زیر دریافت کنند.

<http://journals.ut.ac.ir/page/all-journal.html>

ضمناً استفاده از تولیدات مؤسسه به شرح زیر به اساتید و معلمان عزیز توصیه می‌شود:

- اطلس کلان‌شهر تهران، اطلس اقلیمی ایران و اطلس تاریخ ایران و جهان؛

- گزارش‌های پژوهشی مؤسسه؛

همچنین مؤسسه جغرافیا به‌طور ماهانه نشست‌های علمی در زمینه‌های تخصصی مختلف برگزار می‌کند که علاقه‌مندان می‌توانند در آن شرکت کنند.

از سویی، مؤسسه جغرافیا کنفرانس‌ها و کارگاه‌های زیادی برگزار کرده است که برخی از آن‌ها به شرح زیرند:

- برگزاری همایش پژوهش‌ها و قابلیت‌های علم جغرافیا در عرصه سازندگی، ۱۶-۱۵ مهرماه ۱۳۷۶؛

- برگزاری هفتمین کنگره جغرافیایی ایران، اسفندماه ۱۳۶۹؛

- برگزاری مراسم بزرگداشت مقام و بررسی اندیشه‌های

شادروان استاد دکتر حسین شکوئی (اولین چهره ماندگاری جغرافیای ایران)، ۱۰ آبان‌ماه ۱۳۸۵، تالار شهید مطهری دانشگاه

تربیت‌مدرس؛

- برگزاری همایش علمی نقد و بررسی آرا و اندیشه‌های شادروان، استاد دکتر حسین شکوئی، ۳ دی‌ماه ۱۳۸۶، تالار علامه امینی دانشگاه تهران؛

- برگزاری دومین همایش ملی توسعه روستایی ایران با همکاری مؤسسه توسعه روستایی ایران، ۱۱ و ۱۲ دی‌ماه ۱۳۸۶، تالار علامه امینی دانشگاه تهران؛

- برگزاری سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت جامع بحران در حوادث طبیعی، ۲۹ و ۳۰ بهمن‌ماه ۱۳۸۶، تالار فردوسی و تالار شهید آوینی، دانشگاه تهران؛

- همکاری در برگزاری اولین همایش علمی پدافند غیرعامل، ۲۲ و ۲۳ تیرماه ۱۳۸۷، تالار علامه امینی دانشگاه تهران؛

- برگزاری همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا، ۱۳۸۷، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱، تالار علامه امینی دانشگاه تهران؛

- برگزاری اولین همایش علمی اطلاعات مکانی و مدیریت یکپارچه شهری با همکاری مرکز اطلاعات جغرافیایی شهر تهران (شهرداری تهران)، ۱۴ آبان‌ماه ۱۳۸۷، تالار علامه امینی دانشگاه تهران؛

- برگزاری چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت جامع بحران در حوادث طبیعی، اسفندماه ۱۳۸۷، سالن همایش‌های رازی، دانشگاه علوم پزشکی؛

- برگزاری دهمین کنگره جغرافی دانان ایران، اردیبهشت ۱۳۸۸ با همکاری انجمن جغرافیایی ایران و دانشگاه شهید بهشتی؛

- همایش بزرگداشت صدسالگی زنده‌یاد مرحوم دکتر محمدحسن گنجی، ۱۳۹۰.

مؤسسه جغرافیا در حال حاضر سه مجله پژوهشی به زبان فارسی منتشر می‌کند و قصد انتشار دو مجله به زبان انگلیسی را نیز دارد. این مجلات برای مخاطبان محترم مجله رشد آموزش جغرافیا هم مناسب‌اند